

Araştırma Makalesi/Research Article

Maarif Nezareti Müşaviri Franz Schmidt'in Anadolu Mekteplerine Dair Raporu (21 Mayıs - 6 Haziran 1915)

Ömer Faruk Demirel*

(ORCID: 0000-0002-6587-3254)

Makale Gönderim Tarihi
24.08.2022

Makale Kabul Tarihi
07.10.2022

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Demirel, Ö. F., " Maarif Nezareti Müşaviri Franz Schmidt'in Anadolu Mekteplerine Dair Raporu (21 Mayıs - 6 Haziran 1915)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/Özel Sayı: Dr. Mahmut Kırkpınar'a Armağan: 1477-1508.

APA: Demirel, Ö. F. (2022). Maarif Nezareti Müşaviri Franz Schmidt'in Anadolu Mekteplerine Dair Raporu (21 Mayıs - 6 Haziran 1915). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (Özel Sayı: Dr. Mahmut Kırkpınar'a Armağan), 1477-1508.

Öz

Franz Schmidt Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devletinde Maarif Nezareti Müşaviri olarak görev yapmıştır. Göreve başladığında ilk iş olarak Osmanlı eğitim kurum ve kuruluşlarını tanımayı hedeflemiştir. Önce İstanbul'daki okulları, kursları ve diğer eğitim kuruluşlarını, akabinde İzmit'ten başlayarak sırasıyla Bilecik, Söğüt, Eskişehir, Kütahya ve Konya'daki bazı eğitim kurumlarını ziyaret etmiştir. Bu seyahati boyunca ziyaret ettiği illerin eğitim kurumlarının idareci ve öğretmenleri ile görüşmüş ve izlenimlerini bir rapor halinde Maarif Nazırına sunmuştur. Öte yandan Schmidt, hazırlamış olduğu bu raporu Alman Dışişleri Bakanlığı'na da göndermiştir. Alman Federal Arşivi'nde

* Dr., Berlin Teknik Üniversitesi, Almanya, yesi@gmx.de.
PhD., Technical University of Berlin, Germany.

(Bundesarchiv Berlin) bulunan rapor bu çalışmanın ana kaynağını oluşturmaktadır. İlk kez bu çalışmada kullanılacak olan bu rapor dönemin taşra okullarına dair önemli bilgiler içermektedir. Bu raporun yabancı uzmanların Türk eğitime katkılarının aydınlatılmasına kuşkusuz ışık tutacağı ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Uzman, Alman Eğitimciler, Taşra Okulları, İzmit, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Söğüt, Konya, Franz Schmidt.

The Report of Franz Schmidt, Adviser of the Ministry of National Education on Anatolian Schools (May 21st- June 6th, 1915)

Abstract

Franz Schmidt worked as a consultant in the Ottoman Ministry of Education during the First World War. As a first work wanted to get acquainted with educational institutions. He attended schools in Istanbul first, then provincial schools (Izmit, Bilecik, Söğüt, Eskisehir, Kutahya and Konya), courses and other educational institutions. In the cities visited, he spoke to the heads of the educational institutions and wrote his impressions in a report to the Minister of Education. Schmidt also sent his report on the level of education in the schools in the provinces to the German Foreign Office. The report is in the Federal Archives Berlin and is the main source of this work. The report was used for the first time in this research work and contains important insights into the Ottoman schools in the provinces. The report will make an important contribution to research into the influence of foreign advisors on Turkish education.

Keywords: Foreign expert, German educators, provincial schools, Izmit, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Söğüt, Konya, Franz Schmidt.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde ıslahat çalışmaları askeri alanda başlamıştır. Osmanlı ordusunun Avrupa'da peş peşe yenilgiler alması üzerine devlet adamları orduyu ıslah etmenin zaruri olduğunu anlamışlardır.¹ Orduyu ıslah etmek için başvurulan yol ise bazı Avrupa ülkelerinin son

¹ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul, 1977, s. 309.

dönemlerde geliştirmiş oldukları orduların taklit edilmesi şeklinde olmuştur. Bu çerçevede Osmanlı Devleti ordusunu ıslah etmek için Avrupalı uzmanlara görev vermiştir. Fransa ile ikili ilişkilerin daha çok gelişmiş olması sebebiyle başlangıçta daha ziyade Fransız subaylar Osmanlı Ordusunu ıslah etmek için görevlendirilmiştir. Fransa ve diğer bazı Avrupa ülkelerinden, resmi kanallardan gelen subayların dışında mühtedilerden de yararlanılmıştır. Almanya ile ilişkilerin gelişmesiyle Sultan II. Abdulhamid döneminden itibaren Osmanlı ordusunda Alman subaylara görev verilmiştir.

Askeri alanda yapılan ıslahatların yanında benzer şekilde Osmanlı Devletindeki bir çok sivil kurumun da yeniden düzenlenmesi için Avrupalı uzmanlara müracaat edilmesi yaygın bir yöntem olarak uygulanmıştır. Osmanlı Devleti'nde muhtemelen yabancı eğitimci uzmanlara ilk defa 1862 yılında görev verilmiştir.² Osmanlı Devleti'ndeki ıslahat girişimleri ve Avrupa ülkelerinden getirilen uzmanların yapmış oldukları çalışmaları batılılaşmanın başlangıcı olarak adlandırabiliriz. Takriben seksen yıllık bir zamanı kapsayan bu süreçte batılı ülkelerden Osmanlı coğrafyasına uzmanlar getirildiği gibi çok sayıda öğrenci de eğitim amacıyla bu ülkelere gönderilmiştir. Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin başarılı olamamaları üzerine 1857 yılında Paris'te Mekteb-i Osmani adında bir okul kurularak, Türk öğrenciler Paris'te eğitime çalışılmıştır. Bu okulun verimli olmadığına anlaşılması üzerine 1864 yılında kapatılmıştır.³

19. yüzyıl boyunca ülke sınırları içindeki okul binaları, ders kitapları, müfredat programları, okul yönetmelikleri ve eğitim yasaları batılı ülkeler örnek alınarak Türk eğitim sistemine uyarlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca batılı ülkelerin okullarında kullanılmakta olan ders yöntemlerinin, ders araç ve gereçlerinin Türk okullarında kullanılması eğitimde modernleşme çabalarının bir başka kısmını oluşturmuştur. Bütün bu uygulamalardan başka Avrupa'ya gönderilen elçilerin kaleme almış oldukları raporların da Osmanlı Devleti'nin ıslahat çalışmalarında önemli rol oynadıklarına dair iddialar birçok kaynakta yer almaktadır.

² Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 74.

³ Adnan Şişman, *Mekteb-i Osmani (1857-1864)*. *Osmanlı Araştırmaları*, cilt 5, Ankara, 1986, s. 83-160.

Literatürde sıkça rastlanan bu türden iddialar her ne kadar mantığa uygun gibi görünse de yeterli ölçüde mikro düzeyde araştırma yapılmadığı sürece temelden yoksun olacaktır.

Türkiye'nin diğer birçok Avrupa ülkesine kıyasla Almanya ile olan ilişkileri çok daha geç başlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler özellikle Kayzer II. Wilhelm'in⁴ Almanya'nın dış politikasında yaptığı değişiklik neticesinde birçok alanda gelişme göstermiştir. Askeri alanda başlayan ilişkiler ekonomik alanda yoğunlaşmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olduktan sonra ikili ilişkiler çok daha büyük bir ivme kazanarak askeri, siyasi, ve iktisadi alanların yanında eğitim alanında da ivme kazanıp gelişme göstermiştir.

Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında görevlendirilen çok sayıdaki Batılı ülkelerden gelen uzmanlar içinde Franz Schmidt farklı bir yere sahiptir. Maarif Nezareti'nde üç yıl müşavirlik görevini uhdesinde bulundurmuş olan Franz Schmidt diğer batılı uzmanlardan çok daha geniş bir nüfuz alanına sahip olmuştur.

Almanya, Büyük Harp boyunca çok sayıda elemanın Osmanlı Devleti'nin askeri ve sivil kurumlarına reform yapacakları vaadiyle yönetici, müşavir, eğitmen vb. sıfatlarla yerleştirilmesini sağlamıştır. Posta ve Telgraf Nezareti'nde Orth, Adliye Nezareti'nde Heinze, Ziraat Nezareti'nde Hahl, Maarif Nezareti'ne ise Franz Schmidt müşavirlik görevini yürütmüştür. 1915 yılında başlayıp 1918 yılında Mondros Mütarekesi'nin ilgili maddesi gereğince Türkiye'yi zorunlu olarak terkeden Franz Schmidt'in yürürlüğe soktuğu bazı projeler günümüze kadar kesintisiz devam etmiştir.

Bu çalışmada önce Franz Schmidt'in kısa bir biyografisine yer verilmiş ve İstanbul'da göreve başladıktan kısa bir süre sonra Anadolu'da bazı okulları ziyaret ederek hazırladığı rapor irdelenmiştir. Son derece önemli olan bu rapor sayesinde ziyaret edilen il ve ilçelerin bazı okulları ve eğitim durumu hakkında başka kaynaklarda bulunması güç olan bazı bilgilerin edinilmesi mümkün olmuştur.

⁴ Friedrich Wilhelm Viktor Albert von Preußen 27 Ocak 1859 da Berlin'de doğup 4 Haziran 1941 de sürgünde bulunduğu Hollanda'nın Doorn kasabasında ölen Prusya krallığının son kayzeridir. Wilhelm II. 1888 -1918 yılları arasında hüküm sürmüştür. Bu dönem zarfında üç defa Türkiye'ye gelmiştir.

Franz Schmidt'in Hayatına Dair

Franz Schmidt 15 Ağustos 1874 yılında Schleswig-Holstein eyaletine bağlı Pinneberg'de dünyaya gelmiştir. 1890-1900 yılları arasında Wilhelmshaven'de ilkökul ve ortaokul öğretmenliği yapan Schmidt, Berlin'de başladığı doktorasını 1898 de Leipzig'te tamamlamıştır. Germanistik alanında yazmış olduğu 46 sayfalık doktora tezi '*Zur Geschichte des Wortes 'gut': ein Beitrag zur Wortgeschichte der sittlichen Begriffe im Deutschen* (İyi Kelimesinin Tarihine Dair: Almanca'da gelenek kavramlarının kelime tarihlerine bir katkı) başlığını taşımaktadır. Schmidt'e profesörlük unvanı doktora tezini savunduktan sonraki süreçte devlet tarafından herhangi bir akademik faaliyette bulunmaksızın verilmiştir.

1900 yılında Bükreş protestan okuluna müdür olarak atanan Schmidt bu görevi beş yıl sürdürmüştür. Bükreş'te görev yaptığı süre içinde Osmanlı coğrafyasına seyahat ederek özellikle Alman okullarında incelemeler yapmış ve Türkiye hakkında bilgi toplamıştır.

Schmidt, Bükreş'teki müdürlük görevinin ardından 1905 yılında Berlin'e dönmüş ve burada jimnazyumda öğretmenlik yapmaya devam etmiştir. Bir yandan da Dışişleri Bakanlığı'nda yurt dışı okulları konusunda yardımcı uzman olarak görev almıştır. Schmidt, 1908 yılında öğretmenlik mesleğini tamamen bırakarak 1915 yılına kadar Dışişleri Bakanlığı'nda yurt dışındaki okullardan sorumlu yardımcı görevli statüsünde çalışmıştır.

Schmidt 1 Nisan 1915-31 Ekim 1918 tarihleri arasında Osmanlı Devleti Maarif Nezareti'nde müşavir olarak görev yapmıştır. Sözleşmesi devam ettiği için hatırı sayılır bir tazminat olarak savaş bittikten sonra İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.

Almanya'ya döndükten sonra Dışişleri Bakanlığına müracaat ederek bakanlık bünyesinde çalışmalarını sürdürmek istemiş olsa da bakanlıktan olumsuz cevap almıştır. Bunun üzerine Schmidt öğretmenlik mesleğine geri dönmüş ve en son Spandau Kant jimnazyumu müdürü olarak görev yaparken yaş haddinden 1933 yılında emekliye ayrılmıştır.⁵ Schmidt 1963 yılında Bavyera'nın Tutzingen kasabasında vefat etmiştir.

⁵ PA AA P 1/1344

Franz Schmidt'in Türkiye'deki Çalışmaları

Schmidt 1 Mart 1915 tarihinde İstanbul'da Maarif Nezareti'nde müşavirlik görevine resmen başladığı sırada Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey kendisiyle tanışmış fakat herhangi bir görev vermemiştir. Schmidt anılarında Ahmet Şükrü Bey'in bu tavrını ya nezaketten ya da *Berlin Dışişlerinden gelen siyasi ajanın planlarını gerçekleştirmesini engellemek* olduğu yönünde yorumlamıştır. Schmidt boş durmayıp çeşitli eğitim kurumlarını ziyaret ederek burada gördüğü yanlışları, eksiklikleri ve doğruları nazıra anlatarak arasındaki buzları eritip, güvenini kazandığını iddia etmektedir.⁶

Alman çıkarları doğrultusunda nüfuzu altına alacağı kurumları tanımaya çalışan Franz Schmidt İstanbul'da ilk ve orta öğretim kurumlarını, üniversiteyi, medreseleri ve Kur'an Kurslarını ziyaret etmiştir. Öte yandan eğitimle ilgili bütün kanun, nizamname, talimatname gibi resmi metinleri inceleyerek mevzuata hakim olmaya, bir yandan da Türkçe öğrenmeye çalışmıştır.⁷

Schmidt'in müşavirlik görevindeyken gerçekleştirdiği icraatlar oldukça önemli olup etkileri sadece dönemi ile sınırlı kalmamıştır. Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından Ernst Jaekch başkanlığında kurulan Deutsch-Türkische Vereinigung (Alman-Türk Cemiyeti) özellikle eğitim alanında çalışmıştır. Bu cemiyetin ikizi diyebileceğimiz benzeri de yine Almanlar tarafından Türkiye'de Türk-Alman Cemiyeti (Türkisch-Deutsche Vereinigung) adı altında kurulmuştur. Bu cemiyetin icra heyeti başkanı İsmail Cenani Bey görünse de onun yardımcısı olan Franz Schmidt arka planda başkan gibi icraatta bulunmuştur. Bu cemiyet kanalıyla 1916 yılından itibaren çok sayıda Türk genci - kimileri lise, kimileri üniversite düzeyinde, büyük bir çoğunluğu ise çıraklık eğitimi için- Almanya'ya gönderilmiştir.

Schmidt'in önemli icraatlarından birisi de Türk okullarında Almancanın yabancı dil olarak okutulmasını yaygınlaştırmak olmuştur. Bununla yetinmeyen Schmidt birçok okulda Alman öğretmenin

⁶Franz Schmidt, Vier Jahre als türkischer Schulreformer. *Aus deutscher Bildungsarbeit im Auslande*. Ed. Franz Schmidt ve Otto Boelitz, 2. Cilt, Verlag von Julius Beltz, Langensalza, 1928,. s. 44

⁷A.g.e. s. 37.

görevlendirilmesini sağlamıştır. Schmidt'in en çok ses getiren faaliyeti ise İstanbul Darülfünunu'na getirmiş olduğu Alman müderrisler olmuştur.

Schmidt'in etkileri bugüne dek devam eden en önemli icraatı ise İstanbul Erkek Lisesi'nde olmuştur. Diğer bir çok Alman gibi Schmidt de Türkiye'de Avrupa dillerinden nerdeyse sadece Fransızcanın konuşulduğunu tesbit etmiştir. Türkiye'de Fransız kültürü ve dilinin yerine Almancayı geçirmeyi kendisine vazife edinen Schmidt kendisine Fransızca eğitim veren Galatasaray Lisesi'ni örnek alarak İstanbul Erkek Lisesi'ni Alman Lisesi gibi eğitim veren bir okul haline getirmeyi başarmıştır.

Franz Schmidt'in Anadolu Gezisi ve Buna Dair Raporu

İstanbul'da birtakım inceleme ve araştırmalarda bulunduktan sonra taşra okullarını da ziyaret edip haklarında da bilgi toplamak isteyen Schmidt, 21 Mayıs - 6 Haziran 1915 tarihleri arasında gerçekleştirdiği bir seyahatle Anadolu'daki bazı okulları ziyaret etmiş ve incelemelerde bulunmuştur. Ziyaret ettiği okullarda edindiği izlenimleri dönemin Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey'e bir rapor halinde sunmuştur. Schmidt'in Ahmet Şükrü Bey'e sunduğu raporun hangi dilde olduğu bilinmemektedir. Ahmet Şükrü Bey Fransızca bildiği için belki Fransızca yazılan, belki de Almanca yazılan raporun Türkçe çevirisi Maarif Nazırına sunulmuştur. Bu raporun Osmanlı Arşivi'nin Maarif Nezareti fonunda yer alan dosyalarda bulunuyor olması muhtemel olmakla birlikte henüz bulunup değerlendirilmemiştir. Alman arşivlerindeki yoğun araştırmalarımın bir sonucu olarak Berlin'deki Federal Arşivden temin ettiğim bu rapor Almanca yazılmış olup Alman Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir. Aynı dosyadaki yazışmadan okunması için Dışişleri Bakanlığı'nın bu raporu Alman Eğitim Bakanlığı'na da gönderdiği anlaşılmaktadır. Türk eğitim tarihinden başka Birinci Dünya Savaşı ve Türk-Alman ilişkileri tarihi açısından da önemli olan bu rapor ilk defa bu çalışma kapsamında incelemeye alınmış ve önemine binaen çok büyük bir kısmının Türkçeye çevirisi yapılarak literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır. Türkçe çevirisi yapılan kısımlar metinde italik olarak belirtilmiştir.

Çeviriye ilaveten mevcut literatürlerden de yararlanarak bahsi geçen okulların en azından bazıları hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

Konumuzla ilgili literatürün çok yetersiz olduğunu belirtmek gerekmektedir. Yine de mevcut literatür sayesinde Schmidt'in raporunu değerlendirmek mümkün olabilmektedir.

Schmidt 21 Mayıs – 6 Haziran 1915 tarihinde yapmış olduğu inceleme gezisine İzmit'ten başlamıştır. Schmidt'in raporunda yer verdiği Yüksek okulların sultani ve idadilerin olduğu tesbit edilirken ilkokul tabirinden iptidaların mi yoksa rüşdiyelerin mi kastedildiği anlaşılamamaktadır.

Yüksekokullar⁸

İzmit Sultanisi

Orta halli bir okul intibası verir. Bina eskidir ve eğitim araç ve gereçleri yetersizdir. Müdür çok iyi niyetli, vazifesine sadık fakat hedefi çok belirgin olmayıp, güven verici bir otoriteye sahip değildir. İzmit Sultanisi'nin öğretmenleri bilimsel beceriden uzak ve yöntem eğitiminden mahrumdurlar. Öğrencilerin durumu da bu şartlara bağlı olarak kötüdür, özellikle 12. sınıf öğrencilerinin Fransızca bilgileri çok kötüydü. Kimya bilgileri nisbeten iyiydi.

Hazırlık sınıflarının sınav sonuçlarına göre hesap bilgisi yeterliydi fakat geometri ve kompozisyon sonuçları yetersizdi. Gözlemlenen eksikler ve gerekli tavsiyeler öğretmenlere bildirilmiştir.

Schmidt'in vasat bir okul olarak nitelendirdiği İzmit Sultanisi 1885/86 yılında II. Abdulhamid tarafından Paris'ten getirilen okul planları örnek alınarak yaptırılmıştır.⁹ 1886/87 yılında idadi olarak öğretime başlamış olup 1913 yılından itibaren Mekteb-i Sultani olmuştur. Darülmualimin mektebi de aynı binada öğretim yapmıştır. Cumhuriyet döneminde kimi zaman ilkokul, kimi, zaman ortaokul ve lise olan bu okul günümüzde Anadolu lisesi statüsünde Gazi Lisesi, İzmit Lisesi ile birleştirilmiş ve

⁸ Schmidt raporuna yüksek okullar başlığı altında İzmit Sultanisi ile başlamıştır. Burada yüksek okullar tabirinden dönemin liselerini kastedtiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Schmidt anılarında İzmit, Bilecik, Söğüt, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar ve Konya'yı ziyaret ettiğini belirtmekte, fakat raporunda Afyonkarahisar'dan söz etmemektedir.

⁹ Nail İnal, İzmit İdadisinden Gazi Lisesine. *Kocaeli Dökümantasyon Merkezi'nden Haberler*, Aralık, Sayı 31 ve 32, (1999).

öğretime Nuh Çimento Eğitim Kampüsü'nde devam etmektedir.¹⁰ İzmit sultanisinin binası '1999 depreminden büyük ölçüde etkilenmiş, aslına uygun yapılan rekonstrüksiyon projesine göre yeniden inşa edilerek eğitime 2003-2004 döneminde eğitim-öğretim başlanmıştır.'¹¹ Bu binada günümüzde İmam Hatip Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Bilecik İdadisi

Okul binası inşaat halinde olduğu için kiralık bir binada eğitime devam edilmektedir. Eğitim için uygun olmayan bu binanın spor ve oyun için yeri bulunmamaktadır. Göreve kısa bir süre önce başlayan müdür çalışkan birisidir. Müdür öğretmenlerin ve öğretim araç ve gereçlerin yetersizliğinden şikayetçidir. Gerçekten öğretmenler ve okulun teçhizatı yetersizdir.

Bilecik İdadisi 1905 yılında öğretime başlamış, fakat bina 1909 yılında yanmıştır. Kiralanan bir binada öğretime devam edilmiştir. Yeni binanın inşaatına ancak 1913 yılında başlanabilmiştir. Schmidt'in ifadesine göre 1915 yılında da okulun yapımı henüz bitmemiştir. Bilecik İdadisinde 1913/14 öğretim yılında 84'ü müslüman 102 öğrenci bulunurken toplam öğrenci sayısı 1917 yılında 18-20 ye düşmüş ve okul kapanma tehlikesi atlatmıştır.¹²

Söğüt İdadisi

Schmidt gördüğü okullar içinde en kötüsünün Söğüt İdadisi olduğunu ifade etmektedir. *Öğrenciler kirli, düzensiz ve derslerinde çok yetersizdirler. 5. sınıftakiler termometreyi bilmiyorlar. Suyun kimyasal formülünün S olduğunu söylediler, 3. sınıf öğrencileri İsviçre'nin krallıkla yönetildiği şeklinde cevapladılar ve Söğüt'ün tarihini bilmiyorlar.*

İkinci sınıf 3 x 21 kafadan hesaplayamadılar ve açılardan habersizdiler.

¹⁰ İzmit okulları hakkında bilgi ve kaynak temin eden Kocaeli Vali Yardımcısı sayın Ekrem Çalık'a teşekkürü bir borç bilirim.

¹¹ Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*. Basılmamış Doktora Tezi. 1. Cilt metin. İstanbul Teknik Üniversitesi, 2008, s. 119.

¹² Halim Demiryürek, *II. Meşrutiyet Döneminde Bilecik*. Sakarya Üniversitesi. Basılmamış Doktora Tezi. 2011, s. 152-54.

Okul binası, bahçesi ve sınıflar tamamen harap vaziyettedir. Ders araç ve gereci hiç yok, müdür ve öğretmenlerin seviyeleri yetersizdir.

Bu okul 1905 yılında Sultan II. Abdulhamit tarafından yaptırılmıştır. Hamidiye külliyesinde Hamidiye İdadisi'nden başka Hamidiye Camii ve Darüleytam bulunmaktadır.¹³ Bugün İlçe Halk Kütüphanesi olarak varlığını sürdüren bu taş binanın kapısı mermerden yapılmıştır.

„Söğüt İdadisi de Bilecik İdadisi gibi 1915 yılında kapanma tehlikesi yaşadı.“¹⁴ Bu çok güzel bir mimariye sahip okul için Schmidt'in neden bu kadar olumsuz ifadeler kullanmış olması kolay anlaşılır bir husus değildir. O dönemde çok zor günler geçirmekte olan Söğüt İdadisi kapanmakla karşı karşıyadır. Devam etmekte olan Birinci Dünya Savaşı okulları da olumsuz yönde etkilemiştir. Okulu kapanma noktasına getiren öğrenci ve kaynak eksikliğinden kaynaklanan şartlar Schmidt'in okul hakkında ki olumsuz ifadelerinin gerekçesi olsa gerektir.

Eskişehir İdadisi

Schmidt burada sınavlar başladığı için dersleri takip edememiştir. Son sınıf öğrencilerinden bazılarının fen bilgisi dersinde iyi sonuçlar aldığını tespit etmiştir. Schmidt bu bilgilerin deneye dayalı olmayıp ders kitabından ezber yoluyla elde edildiğini de belirtmektedir. *Birinci sınıf kesir hesabını hiç bilmiyordu. Müdür okulun gelişmesine katkı yapmıyor, haftada sadece 5 saat ders vermekte ve gelecek sene hiç ders vermeyecek.*

Kütahya İdadisi

Schmidt'in Kütahya'ya vardığı sırada sınavlar başlamıştır. Schmidt resim sınavı sonuçlarının çok kötü olduğunu belirtmektedir. Okul binası dışardan iyi görünse de harap vaziyette, sınıflarda inanılmayacak oranda düzensizlikler var.

Schmidt'in çok az bilgi verdiği Kütahya Mekteb-i İdadisi 1890 yılında Kütahya Mekteb-i İdadi Mülkiyesi adı altında öğretime başlamıştır. Beş senelik bu liva idadisi 1913-1914 öğretim yılından itibaren ziraat idadisi

¹³ Hakan Karşıyaka, Söğüt Hamidiye İdadisi. *Vakanüvis*, Yıl 4, (2019), s. 21-38.

¹⁴ Halim Demiryürek (2011), s.156.

olarak öğretimine devam etmiştir. 1917/1918 ders yılında 9 sınıflı sultaniye dönüştürülmüştür.¹⁵

Konya Sultanisi

Schmidt'in burada yaptığı incelemelere göre Konya Sultanisi'nin binası dışardan iyi görünse de dökülmektedir. *Dershanelerde ve öğrenci yurdunda düzen ve temizlik eksiktir. Bütün bina kokmaktadır. Kapılar boyasız. Kimya ve fizik öğretim araç ve gereçleri kırık dökük, kullanılamaz haldedir.*

Sınav sonuçlarına göre 4. sınıf resimde kötü, matematikte iyi, 7. sınıf fen bilgisinde iyi, 9. sınıf hijyende iyi, 11. sınıf kimyada iyidir, 10, 11 ve 12. sınıflar sporda iyi sonuçlar almışlardır.

*Öğretmenlerin bir çoğu becerikli ve çalışkan fakat okul idaresi iyi ellerde değildir.*¹⁶

1889 yılında açılmış olan Konya idadisinin 1913 yılında Sultaniye'ye dönüştürüldüğünde 113'ü yatılı olmak üzere toplam 215 kayıtlı öğrencisi bulunmaktadır. Bunlardan 41'i ücretli idi. ¹⁷ 'Sultani'lerde beş yılı ilkokul ve yedi yılı da sultani olmak üzere 12 yıllık bir eğitim sistemi uygulanmaktaydı.¹⁸ Schmidt'in okul binası hakkındaki görüşü abartısızdır. Bu bina 1920'li yılların sonlarına doğru yıkılmıştır.¹⁹

Konya Sultanisi'nde 1915 yılında Almanca dersleri de verilmeye başlanmıştır. Önce Ahmet Celal Bey, sonra Biegel²⁰ tarafından verilmekte olan Almanca derslerine Schmidt her nedense raporunda temas etmemiştir.

¹⁵ Ekrem Kaçmaz, *Kütahya Lisesi ve Tarihi Gelişimi*. Selçuk Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2010, s.. 8-12.

¹⁶ Okul müdürü Ali Rıza Bey'den pek kimse memnun değildir. Müdür hakkındaki şikayetler için bakınız: Kerim Sarıçelik, *Osmanlı Devri Konya'sında Modern Eğitim-Öğretim (1869-1919)*. Selçuk Üniversitesi. Basılmamış Doktora Tezi. Konya, 2009, S. 173.

¹⁷ Kerim Sarıçelik, *Osmanlı Devri Konya'sında Modern Eğitim-Öğretim (1869-1919)*. Selçuk Üniversitesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya, 2009, s. 180.

¹⁸ Tolga Bozkurt, *Konya'nın Eğitim Yapısı*. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. Konya. 2018, s. 151.

¹⁹ A.g.e.s. 148.

²⁰ A.g.e. s. 178

Konya Öğretmen Okulu

Okul binası eski ve harap haldedir, yatakhaneler küçük ve banyo yoktur. Yemekhane bir barakadan ibarettir. Okulun bahçesi büyük ve bakımsızdır. Yeni okul binasının inşaatı yarım haldedir. Okul inşaatı pahalıdır.

Alıştırma yapmak için gerekli sınıflar bulunmamaktadır. Öğretmen adaylarının giydikleri kirli gri üniformalar onları mahkumlara benzetmiştir. Bilimsel ve pedagojik eğitimleri çok yetersizdir. Katıldığım 7 dersten sadece ikisi geçer not almıştır, diğerleri berbat bir haldedir. Schmidt tesbit ettiği eksiklikleri öğretmenlerle geniş bir şekilde görüşmüş olduğunu ifade etmektedir.

Konya Darül Muallimin Mektebi 1875 yılında öğretime başlamıştır. Schmidt'in bahsettiği yarım halde olan inşaatın temeli 1913 yılında atılıp 1917 yılında bitirilmiştir. Schmidt'in ziyaret ettiği dönemde okulun 166 öğrencisi bulunmaktaydı.²¹ Mimar Muzaffer Bey tarafından yapılan bu bina günümüzde Konya Lisesi adı altında öğretime devam etmektedir.²²

İlkokullar

İzmit Merkez Mektebi

Okul binası yeterlidir. 4. sınıfların tarih dersindeki sonuçları ve 1. sınıfların okumaları yeterlidir. 3. sınıflar hesap ve geometride zayıftırlar.

Müdür iyi bir intiba bıraksa da okul işlerinden pek anlayan birisi değil, öğretmenlerin seviyeleri çok düşüktür.

İzmit Feyzi Hürriyet Okulu

Okul 300 yıllık geçmişine uygun bir vaziyette değildir. Müdür ve öğretmenler uygun değildirler. Öğretmen derse yarım saat geç gelmiştir, o zamanda öğrenciler boş durmuşlardır. Sınıflar karışık vaziyettedir. Üst sınıfta henüz okumayı bile öğrenmemiş 6 yaşında iki öğrenci oturmaktaydı. Alt sınıflarda da 10 yaşındaki öğrencilere rastlanmaktadır.

²¹ A.g.e. s. 190. ve 205.

²² Tolga Bozkurt s. 172-178 de Konya Lisesi'nin mimari özellikleri hakkında etraflıca bilgi verilmiştir.

Ders 40 dakika yerine 55 dakika yapılmaktadır, devam listesi düzensizdir. Öğrencilerin bilgileri arzu edilenin çok gerisindedir, örnek olarak coğrafya dersinde öğrendikleri ırmak isimlerini haritada gösterememişlerdir. Müdür il dışında olduğu için müfettişi okula getirten Schmidt onun okulu hiç ziyaret etmediğini ve okuldaki kötü durumdan habersiz olduğunu görmüştür.

İzmit Kız Okulu

Okul binasına düzen ve temizlik hakimdir.

Öğrenciler derslerinde başarılıdırlar ve iyi eğitilmişlerdir. Çok becerikli olan müdire maalesef gelecek yıl okuldan ayrılacaktır.

Bilecik Kız Okulu

Okul binası yeterli, sadece oyun yeri eksiktir. Dört sınıflı okul iki dershanede toplanmıştır. Öğrenciler ve öğretmenler çok utangaçtılar, sorularını ve cevaplarını anlamak pek mümkün değildi. Bilgi ve becerileri büyük ölçüde yeterlidir.

Müzik dersinde bir savaş ve intikam şarkısı öğrendiler.

Bilecik Erkek Okulu

Schmidt, bu okulun benzerleri arasında gördüğü en iyi okul olduğunu belirtmektedir.

Bu okula kusursuz temizlik ve intizam hakimdir. Öğrencilerin kendilerinin yaptıkları ders araçlarının çoğu iyi durumdadır. Öğrenciler kendi yaptıkları bu araç ve gereçleri çok iyi kullanmaktadırlar. Öğrencilerin derse ilgisi inanılmaz derecede canlıdır. Okula devamlılık çok iyidir, derslerden örnek olarak okuma, hesap, el işi, coğrafya ve beden eğitimi derslerinde büyük ölçüde çok iyidirler. Okulun örnek bir şekilde işlevini yerine getirmesi muallim Bayram Fehmi Efendinin başarısıdır.

Söğüt Kız Okulu

Okul çok temizdi, fakat teçhizat çok kötü bir durumdaydı. Pencere cam yerine kağıtla kapatılmıştı, sandalyeler kırık, sıralar kötü durumdadır. Okul tahtası yerine tenekeler kullanılmaktadır. Ders araç ve

gereci hiç yoktu. Sadece bir öğretmenin kendi parasıyla aldığı bir Osmanlı Devleti haritası vardır.

Dershanelerin çok kötü vaziyette olmasına rağmen öğretmenler çok iyi çalışmışlardı ve başarılı sonuçlar almışlardır.

Söğüt Erkek Okulu

Okul binası kız okulunda olduğu gibi kötüdür, farklı olarak temiz değildir. Öğrenciler sıralarda bağdaş kurarak oturdukları için kamburlaşmaya başlamışlardır.

Her üç sınıfın öğrencilerinin notları zayıftır.

Bilecik Yeniköy Okulu

Okul binası kullanılmayacak vaziyetteydi. Bu yüzden 60 kadar öğrenci ile caminin öğrenim için uygun olmayan bir odasında ders yapılmaktaydı. Derslerde başarılı değillerdi. Baş öğretmenin ve yardımcısının maaşları çok yetersizdir.

Bilecik Aşağıköy Okulu

Okul binası, öğretmen ve ders başarısı en mütavazı hedeflere uygundur.

Eskişehir Sungur Bey Okulu

Okul binası kötü bir durumdadır. 40 kişilik 1. sınıfın dershanesi ahırdan farksızdır. Dershanenin penceresi bulunmamaktadır ve kapısı 1.40 m yüksekliğindedir. Adeta ışığı olmayan ahır gibi bir oda şeklindedir.

Kötü mekan şartlarına rağmen öğretmenlerin çok gayretli çalışması sayesinde öğrenciler örneğin okuma, hesap ve tarih derslerinde başarılı olmuşlardır.

Başöğretmenin gözetiminde öğrenciler spor ve askeri alıştırma hareketlerini ve bazı oyunları başarıyla yapmışlardır.

Eskişehir Nilüfer Hanım Kız Okulu

Bu okulda sınavlara hazırlanıldığı için derslere ara verilmiştir. Bu sebeple dersleri izleme imkanı olmamıştır. Fakat okul temiz ve

düzenlidir. Sergilenen el işleri beğeniye hak etmiştir. Görevli her iki öğretmen de rüşdiye mezunudur ve çok mütevazı maaş almaktadırlar.

Öğretmenlerin belirttiğine göre 100 civarında öğrencisi olan bu okul hiç bir zaman teftiş edilmemiştir.

Eskişehir Malhatun Kız Okulu

Sınav gözlemcileri gelmediği için sınavlar yapılamadığı gibi öğrenciler boş boş oturdukları sınıflarda çok gürültü yapmışlardır. Öğrencilerin derslerinde başarıları da çok kötü, örnek olarak birinci sınıflarda hesap, 2-4. sınıflarda tarım ve 5-6. Sınıflarda hayat bilgisi çok zayıftır.

Eskişehir Dursun Fakih Erkek Okulu

Okul için kiralanan bina amacına uygun değildir. Okulun 20 yaşında genç ve tecrübesiz bir öğretmeni bulunmaktadır.

Eskişehir DüNDAR Bey Erkek Okulu

Bu okul çok düzenlidir. İki sınıflı bu okulun her iki sınıfı da iyidir. Öğrencilerin çok iyi eğitildikleri gözlenmektedir. Kompozisyon sınavı gözlenmiş ve verilen ödevin zor olduğu tesbit edilmiştir. 4. Sınıf talebelerine ,Okulun Yararları', 3. Sınıf öğrencilerine ise ,Savaşa giden askerlere hitap' konulu ödevler verilmiştir.

Sergilenen resimler ve el işleri başarılıdır.

Eskişehir Hayme Ana Kız Okulu

Okul binası yetersiz, sadece okul sıraları iyidir. Diğer okullarda olduğu gibi sıralar Eskişehir Alman Okulunun sıraları örnek alınarak yapılmıştır.

Öğretmenler mesleki eğitim almamış olsalar da öğrencilerini iyi yetiştirmişlerdir. Okuma, tarih, coğrafya ve müzikten iyi notlar alan kızlar dersleri çok fazla anlamadan ezberlemişlerdir.

Malhatun ve Hayme Ana okulları 1917 yılında ıslah edilmişlerdir.²³ Her iki okulun da ıslahında Schmidt'in kaleme aldığı raporun etkisi düşünülebilir.

²³ Zafer Koylu ve Melis Birgün, *Eski bir Şehrin Hikayesi. 1923-1938*. Eskişehir Ticaret Odası Yayınları. 2015, s. 208.

Kütahya Kebir-i İptidaiye Erkek Okulu

Bu okulda izlediğim Kuran dersinde öğrencilerin okudukları metni anlamadan ezberledikleri gözlemlenmiştir. Aynı şekilde tarım dersi sınavından da ezberlenerek ders geçildiği anlaşılmıştır. Düzensiz olan okulun büyük olan dersanelerinde iki ayrı öğretmen tarafından iki farklı sınıf öğrencisine ders verileceği bellidir. Okul sıraları eski, yüksek ve işe yaramazdırlar.

Kütahya Şükriye Sultan Kız Okulu

Şükriye Sultan Kız Okulunu'nun okul binası yetersizdir. Yeni bir okul binasının yapılması planlanmaktadır. Öğrencilerin bilgi düzeyi çok zayıftır. Bazı şarkıları güzel okumuşlardır.

Kütahya Balıklı Kız Okulu

Okul binası büyük, aydınlık, havadar ve temizdir, fakat 110 kız öğrenci için oyun ve spor salonu yoktur.

Okulda ders araç ve gereçleri bulunmamaktadır. Bu yılın bütçesinde ders gereçleri için pay ayrılmamıştır. Öğretmenler ve öğrenciler çok sessiz bir şekilde konuşmaktalar. Tarih, coğrafya ve hesap derslerinden büyük ölçüde geçer not alan kızların bazıları oldukça başarısızdır. Elişi dersinde faydalı şeyler yapmak yerine yabancı örneklerden süs eşyaları yapılmasını eleştiren Schmidt bunun halk sanatına zarar vereceğini vurgulamıştır.

Bu okul binası günümüzde metruk vaziyettedir.

Kütahya Hadikat-ül Maarif Erkek Okulu

Tamamen verimsiz olan 'eğitimin bahçesi'nin öğretmenleri de mesleklerine çok az uygun oldukları izlenimini vermişlerdir.

Kütahya Hadika-i Benat Okulu

Bu okulda her şey çok memnuniyet verecek bir şekildedir.

Kütahya Feyz-i Hürriyet Erkek Okulu

80 öğrencisi olan bu okulun beden eğitimi ve oyun salonu yoktur. Beden eğitimi dersinin okulun önündeki sokakta yapılan bu okulun öğretmenlerinin ehliyetsiz oldukları gözlemlenmiştir.

Kütahya Lala Hüseyin Paşa Erkek Okulu

İki büyük, iki de çocuk sınıfı bulunmaktadır. 15 yaşında gayretli bir yardımcı öğretmen beden eğitimi ve askeri alıştırmalar yaptırmaktadır. Birinci sınıf oldukça akıcı bir şekilde okuyabilmekte ve 100 e kadar sayılarla basit hesapları kafadan yapabilmektedir.

Bu okulun ne zaman öğretime başladığı bilinmemekle beraber 1725 yılında öğretmen atandığına göre oldukça eski bir mazisi vardır.²⁴

Kütahya Menba-ı İrfan Erkek Okulu

Bu 'eğitimin kaynağı' tamamen uygun olmayan bir eve akmaktadır²⁵. Bir avlusu bulunan bu kiralık bina da 90 öğrenci eğitim almaktadır. Her iki sınıfın da ikişer bölümü vardır. Her iki öğretmen de yetersizdir.

Konya Rehber-i Hürriyet Erkek Okulu

Bu okul oldukça iyi bir izlenim bırakmıştır. Örnek olarak hesap, tarih, coğrafya ve gramer bilgileri iyi bir seviyededir.

Schmidt'in beğendiği bu okul 1908 yılında öğretime başlamıştır. Beş dershanesi olan okulda 1913/14 döneminde 75 öğrenci bulunmaktadır. Schmidt'in takdir ettiği başarının sebeplerinden birisi her dersin ayrı bir öğretmen tarafından veriliyor olmasıdır. Cumhuriyet döneminde 19 Mayıs İlk Mektebi adını almıştır.²⁶

Konya Merkez Kız Okulu

6 sınıflı bu okulun 300 öğrencisi bulunmaktadır. Son sınıf öğrencilerine eski çağ tarihi soruldu. Eski çağ tarihi hakkında bilgileri çok azdı. 6 öğretmenden sadece ikisi öğretmen okulu mezunudur.

Konya Aziziye Erkek Okulu

Sınıfa girdiğim esnada sınav heyetinin önünde yerde dört öğrenci yerde oturmaktaydı. Tarih sınavında Osmanlı tarihine dair bilginin az olduğu anlaşılmıştır. Dilbilgisi, imla ve şiirde de başarı düzeyi vasattır.

²⁴ Asuman Aydın ve Murat Öntüğ, Osmanlı Dönemi Kütahya'daki Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 2, (2019), s. 13-41, s. 23.

²⁵ Schmidt bu okulun adı ile yapılan eğitimin birbirine uymadığını vurgulamaktadır.

²⁶ Kerim Sarıçelik, *Osmanlı Devri Konya'sında Modern Eğitim-Öğretim (1869-1919)*. Basılmamış Doktora Tezi.Konya, 2009, s. 95-97.

Öğrenciler mütevası, terbiyeli bir izlenim bırakırken öğretmenler iyi eğitim almamış ve gayretsiz bir izlenim bırakmışlardır.

Köprübaşı Mektebi adı altında 1874 yılında yaptırılmış olan bu okul binası iki katlı olup dört dershanesi vardır. Bu ilk mektepte başlangıçtan itibaren yeni eğitim yöntemi (usul-i cedid mektebi) uygulanmıştır. Bu sibyan mektebi 1900 yılında bir yıl hazırlık sınıfıyla beraber dört yıllık idadiyeye dönüştürülmüş ve adı Aziziye Mektebi olarak değiştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde adı tekrar Köprübaşı Okulu'na dönüştürülmüştür.²⁷

1913/14 öğrenim yılında 76 öğrencisi bulunan bu okulun 1918 yılında 60 öğrencisi vardır.²⁸

Çocuk Yuvaları

İstanbul ile Konya arasında biricik çocuk yuvası bir kaç ay önce İzmit'te açılmıştır.

Bu çocuk yuvasını çok gayretli fakat bilgisiz bir Ermeni bayan idare etmektedir. Örnek olarak 4-6 yaşlarındaki çocuklara geometri öğretmiştir. Çocuklarla oynarken çocukların seviyesine inmesi gerektiğini anlamamaktadır.

Schmidt çocuk yuvaları bulunmayışından bahsederken dönemin Osmanlı toplumunun çocuk yuvalarına ihtiyacının olmadığını dikkate almamış görünmektedir. Çocuk yuvalarına özellikle sanayi toplumunda ihtiyaç olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Okul İdaresi ve Okul Denetimi

İzmit

İzmit mutasarrıfının resmi eğitim kurumlarına çok büyük ilgisi vardır. Şehirde ve taşrada daha iyi okulların gerekli olduğunun anlaşılması için çaba sarfetmektedir. Mutasarrıfın ifadesine göre taşrada bir çok okul binası inşaa edilmekte olup bir çoklarının da inşası planlanmıştır. İzmit şehir merkezinde yeni yapılan ilk okul binasının spor ve oyun yeri maalesef çok küçük tutulmuştur. İzmit'te eğitim işlerinin bundan sonraki

²⁷ Kerim Sarıçelik. Aziziye Mektebi. Osmanlı Döneminde açılan bir ilköğretim kurumu. Ed. Mehmet Ali Orak. *Konya Ansiklopedisi*. S. 378/9. Konya 2012.

²⁸ A.g.e.. S. 66.

gelişimi için bir öğretmen okulunun açılması ve yardımcı öğretmenlerin eğitimi için kursların hazırlanması zaruridir. Seyahata çıkmış olan il eğitim müdürü vaktinde gelememiştir. Kendisinden başka iki ilk öğretim müfettişi daha vardır. Bunlardan birisi pek iyi bir izlenim bırakmamıştır.

Hangi yılda açıldığını bilmediğimiz Darülmualimin'in 1919 yılında varlığı bilinmektedir.²⁹ Schmidt raporunda ismini bildirmediği İzmit mutasarrıfından övgüyle bahsetmektedir. Schmidt'in raporunda seyahatta olduğu için görüşemediği dönemin İzmit sancağı maarif müdürü Kazım Nami Duru dönemin önemli bir eğitimcisidir. Yukarıda bahsedilen anaokulunu Kazım Nami Bey açtırmıştır. Schmidt'in bahsettiği Ermeni bayanı da yine Kazım Nami Bey görevlendirmiştir.³⁰

Bilecik

Burada da mutasarrıf resmi okulların gelişmesi için çok çaba sarfetmektedir. Eğitim işleri ilerlememiştir. Bilecik'e bağlı 624 köyün sadece 75inde devlet okulu vardır. Köylülerin kendi yaptırıkları okullardan 13ünün durumu devletinkilerden daha iyidir. 800 öğretmenin olması gereken ilde sadece 100 öğretmen bulunmaktadır. Senelerden beri Bursa Öğretmen Okulu'ndan mezun olan öğretmenlerden hiç birisi Bilecik'te görevlendirilememiştir. Bu sebeple Bilecik'te de bir öğretmen okulu açılmalıdır.

Eğitim işleri ile hiç ilgilenmeyen memur Söğüt kaymakamı olmuştur. Schmidt Anadolu gezisi esnasında Osmanlı Devleti'nin beşiği Söğüt'te eğitimin en kötü durumda olmasına ve kaymakamın kayıtsız kalışına dair üzüntülerini vurgulamaktadır. Bilecik'te sadece bir müfettiş bulunmaktadır. Bir müfettişin bütün okulları ziyaret ederek, sorunları tesbit etmesi ve uyarılarda bulunması mümkün değildir.

Schmidt kendisine Söğüt'e giderken eşlik eden müfettişin pedagojik görüşünü ve tecrübesinin eksik olduğu kanaatindedir. Schmidt, seyahat esnasında müfettişe modern okul idaresi ve eğitim hakkında geniş bilgi verdiğini belirtmektedir.

²⁹ Nail İnal, İzmit İdadisinden Gazi Lisesine. *Kocaeli Dökümantasyon Haberler Merkezi*. Nisan 2000, sayı 36.

³⁰ Fatma Dinçer, *Kazım Nami Duru Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*. Basılmamış Yüksek Lisan Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 2007, S. 40.

Eskişehir

Mutasarrıf bir kaç hafta önce göreve başlamış olmasına rağmen sancağın eğitim durumu hakkında çok iyi malumat sahibi ve resmi okulları nasıl şekillendireceğine dair planlar tasarlamış vaziyettedir. Mutasarrıf Eskişehir şehir merkezinin nüfusunu 30.000 tahmin etmektedir. Bu nüfusun yüzde 12 sine tekabül eden 3600 öğrenci bulunmaktadır. Sadece dört okul binası 300 öğrencinin ihtiyacına cevap verecek durumdadır. Aynı büyüklükte 8 okulun daha yapılması gerekmektedir. 6sı taş bina olarak planlanan bu okullar 1915-1921 yılları arasında yapıp bitirilecektir. Mutasarrıf köylerde büyüklüğüne göre 1-4 dershaneli okullar yapmayı planlamaktadır. Mutasarrıf Eskişehir Sancağının nüfusunu 160.000 olarak tahmin etmekte, 600 öğretmene ihtiyaç varken sadece 6 tane iyi öğretmen olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple Eskişehir’de öğretmen okulunun bulunması şarttır ve sonbaharda açılması planlanmaktadır.

Ayrıca yardımcı öğretmenler için kurslar açılacaktır.

Eskişehir’de hiç bir okul müfettişi bulunmamaktadır. Mutasarrıf Eskişehir için 2, Sivrihisar ve Mihaliççık için birer müfettişin gerekli olduğu inancındadır.

Schmidt’in sözünü ettiği Darül Muallimin 1915 yılında öğretime başlamıştır. Bir yıl sonra okulun araç ve gereçlerinin bir kısmı Almanya’dan ithal edilmiştir. Ayrıca bir resimhane ve yatılı olduğu için olsa gerek dört kişilik hamam oluşturulmuştur.³¹

İzmit’ten sonra Eskişehir’de de 1916 yılında Ana Mektebi açılmıştır. Darülmualimin mezunu maullim sayısı 1915 yılında 13 iken 1917 yılında 41 e çıkmıştır. Schmidt’in müdahalesi ile olsa gerek 1917 yılında ‘Gençlik ve Savaş’ konularında yazıları olan Heinrich von Hoff spor öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Von Hoff’tan başka Almanca öğretmeni bayan Müller de o yıllarda Eskişehir’de görev yapmaktadır. Schmidt’in üzerinde durduğu müfettiş konusunda da ilerleme sağlanmış, müfettişler her yıl okulları teftiş etmişlerdir.³²

³¹ Zafer Koşlu ve Melis Birgün, *Eski bir Şehrin Hikayesi. 1923-1938*. Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.2007, s. 207.

³² A.g.e. S. 208.

Kütahya

Burada sadece müfettiş yardımcısı ile görüşebildim. Kütahya sancağında takriben 4000 çocuk ilk okula gitmemektetir ve bunların yarısı şehir merkezinde bulunmaktadır. Şehir merkezinde ve civarında çok sayıda okul binalarına ve öğretmen okuluna ihtiyaç vardır.

Konya

Konya'da görüştüğüm eğitim müdürü bir kaç ay önce Harput'tan Konya'ya tayin edilmiştir. Eğitim müdürü Konya'daki yapılmakta olan eğitim ve öğretimin seviyesini yükseltmeyi yürekten isteyen tecrübeli, ciddi bir müdür izlenimi uyandırmıştır. Müdüre göre Konya ilinde 2000 köyün sadece 250 sinde devlet okulu bulunmaktadır. Öğretmen okulu senede 40 mezun vermektedir. Bu sayı ihtiyacı karşılayamadığından okul büyütülmelidir.

Schmidt'in Konya'yı ziyaret ettiği dönemde, 1875 yılında açılmış olan Darül Muallimin yanında öğretime yeni başlamış olan bir de Darül Muallimat vardır.³³ Bu iki öğretmen okulunun varlığı Konya'da o dönemde öğretmen yetiştirmeye ve kızların eğitimine önem verildiğini göstermektedir.

Ders Yöntemi

Bütün okullarda ders yöntemi açısından ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Tecrübe etmek, deney yapmak bütün bilimlerin temelini oluşturmasına rağmen öğrencilerin deney yapmalarına hemen hiç bir yerde imkan verilmemektedir. Deney araçlarına çok az okulda rastlanmaktaydı. Bünyesinde deney aracı bulunduran bir çok okulda da öğretmenler bu araç ve gereçleri nadiren kullanmaktadırlar. Ders araç ve gereçlerinin öğretmenler odasında bir dolapta muhafaza edilmesi ve bir ek ücretle bir öğretmenin sorumlu yapılması tavsiye edilmiştir.

İkinci temel eksiklik ise öğretmenlerin işledikleri konuyu öğrencilerin anlayabilecekleri şekilde anlatamıyor olmalarıdır. Özellikle Matematik, Fen Bilimleri, Tarih ve Coğrafya dersleri ana sebep, araç, gaye, neden ve etki dikkate alınmadan işlenmektedir. Bu durumun sonucu olarak

³³ Kerim Sarıçelik. Darülmualimat. Kız öğretmen okulu. Konya Ansiklopedisi. S. 15/6.

öğrenciler anlamadıkları şeyleri öğreniyorlar. Anlaşılmayan bilgi kıymetsizdir.

Uygulamada olan ders yönteminin asıl eksikliği pedagojik olmayışıdır, yani öğrencilerin zihinsel ve istek güçlerini geliştirmeyiştir. Öğrenciler okulda ne kadar çok kalırlarsa o kadar körelmekteler. Düşüncelerinde olgun olmadıkları, kendi başlarına becerikli olmadıkları izlenimini uyandırmaktalar. Öğretmenler çalışkanlar, en fazla öğretmenin anlattıklarını tekrarlayabiliyorlar. Her hangi bir bilgi alanında temelden, emin bir şekilde bilgiden yoksundurlar.

Şimdiye kadar çok az oranda gerçekleştirilmiş olan, öğrencileri zihinsel güçlerini geliştirecek modern yöntemi yaygınlaştırmak Konya öğretmen okulunun ödevidir.

Öneriler

- 1. İzmit, Eskişehir, Bilecik ve Kütahya'da bu sonbaharda öğretmen okulu açılmalıdır.*
- 2. Konya öğretmen okulunda bir yıllık kurslar açılarak lise talebelerine öğretmenlik eğitimi verilmelidir.*
- 3. Bilecik'teki İdadi binasının inşaatı tamamlanmalıdır.*
- 4. İzmit'te Feyz-i Hürriyet okulu, Söğüt'ün ilkokulları ve Yeniköy köy ilkokulu temelden yenilenmelidir.*
- 5. Sungur Bey Okulu ve Dursun Fakih Okulu uygun okul binasına kavuşturulmalıdır.*
- 6. Eskişehir'de Mal Hatun Okulunda ders ve eğitim başarısı arttırılmalıdır.*
- 7. Kütahya Kebir-i İptidadiye okulunda aynı sınıfta iki ayrı öğretmenin ders vermesine son verilmelidir.*
- 8. Kütahya'da inşaatı devam etmekte olan Şükriye Sultan Kız Okulu bir an önce bitirilmeli, Hadika-i Benat, Feyz-i Hürriyet, Lala Hüseyin Paşa ve Menba-ı Okulu daha iyi öğretmenlerle daha iyi binalara taşınmalıdır.*
- 9. Lala Hüseyin Paşa Okulunun 15 yaşındaki yardımcı öğretmeni öğretmen okuluna alınacaktır.*

10. Söğüt kaymakamına okullarla alakalı görevleri anlatılmalıdır.

11. Eskişehir'de en azından iki müfettiş görev yapmalıdır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde maarifin ıslahı için izlenen yollardan birisi Avrupa ülkelerinden uzman ve öğretmenlerin Türk eğitim kurumlarında görevlendirilmesidir. Batılı ülkelerden getirilen uzmanların bir kısmı sadece bir süre kalıp bir rapor yazarak ülkelere dönmüştür. Bazı öğretmenler ise uzun bir süre Türkiye'de kalmış olsalar da sadece bir okulda görev yaptıkları için etki alanı bir okul ile sınırlı kalmıştır.

Diğer batılı uzman veya öğretmenlerden farklı olarak Franz Schmidt Maarif Nezareti'nde müşavir olarak üç yıl gibi uzunca bir süre görev yapmıştır. Bulduğu mevki itibarıyla Osmanlı Devletinin bütün maarif sistemine nüfuz etme imkanına sahiptir. Türk eğitim sisteminin ve politikalarının şekillenmesinde rol oynamış olan Schmidt gibi şahsiyetlerin biyografilerinin yanında eğitim anlayışları ve ideolojik temayülleri de etraflıca araştırılmalıdır. Eğitim kurum, kuruluşlarına ve anlayışına doğrudan veya dolaylı etki ve katkıda bulunan siyasi, dini ve ekonomik vd. şartların öncelikli olarak mikro düzeydeki araştırmalarda etraflıca ele alınması gerekmektedir. Bu türden araştırmaların ilgili literatürde yeterli düzeyde olmadığını da üzüntüyle belirtmek gerekmektedir. Ancak bu temel şartlar yerine getirildikten sonra yabancı uzman veya öğretmenlerin Türk eğitimine etki ve katkılarının boyutları aydınlatılmış olacaktır. Aksi halde ileri sürülen fikirler temelsiz genellemeler veya kronolojik sıralama ve isim listesi olmaktan öteye geçemeyecektir.

Schmidt, Maarif Nezareti'ndeki görevine başladığında ilk iş olarak İstanbul'daki eğitim kurum ve kuruluşlarını ziyaret ederek gerekli bilgileri edinmiştir. İstanbul'daki eğitim kurumlarını yakından gördükten sonra taşra okullarını da yakından tanımak suretiyle ülkenin eğitimi hakkında gerçekçi bir fikir sahibi olmayı hedeflemiştir. Anılarında belirttiği gibi nüfuzu altına almayı hedeflediği Türk eğitim kurum ve kuruluşlarını yakından tanımayı hedeflediği için İstanbul'dan başka bir de Anadolu gezisi tertiplemiştir. Bu gezide ziyaret ettiği eğitim kurum ve kuruluşları hakkındaki gözlemlerine yer verdiği raporu gerek o dönemin

eğitim kurum ve kuruluşları hakkında bilgi verdiği için gerekse bir yabancı uzmanın gözlemleri olduğu için kıymetlidir. Yabancı bir eğitim müşavirinin icraatlarının ve etkilerinin anlaşılmasında bu türden raporların ve yayınlanmış anıların öneminin çok büyük olduğu şüphesizdir.

Schmidt'in ziyaret etmiş olduğu okullar hakkında o dönemde yazılmış kitap veya makale bulunmamaktadır. Bu okullara dair yapılan çalışmaların en önemli kaynakları salnamelerdir. Bu raporda yer alan okullara dair verilen bilgilerin çoğunun salnamelerde veya diğer belgelerde yer almayacağı muhtemeldir. Salmamelerde eğitim tarihi için en önemli husus olan yöntem ve didaktik ve ders araç ve gereçleri gibi hususlara pek yer verilmeksizin sadece derslerin isimlerine yer verilmesi bu okullarda iyi eğitim verildiği fikrini verebilmektedir. Bazı salnameler de okul ve öğretmenler hakkında yüzeysel bilgiler olsa da eğitim tarihi için çok büyük bir kıymet ifade etmezler. Franz Schmidt'in raporunda belirttiği gibi o dönemde taşrada müfettiş sorunu çok büyüktür. Kimi yörelerde hiç müfettiş bulunmazken kimi okullar hiç bir zaman teftiş edilmemiştir. Kaynakların az ve zayıf olduğu bir döneme ait Schmidt'in raporu taşrada o dönemde sürdürölmekte olan eğitimi olduğu gibi yansıtmakta olduğu için önemlidir. Schmidt'in raporunda yer verdiği bilgileri günümüzde başka kaynaklarda bulmak mümkün değildir. Hatta Kütahya'nın eğitim tarihine dair yapılan çalışmalarda Schmidt'in raporunda yer verdiği okulların adı dahi geçmemektedir. Başka kaynaklarda olmayan bu bilgiler hiç şüphesiz eğitim tarihi için çok küçük de olsa bir öneme sahiptir. Ayrıca bir Avrupalı uzmanın raporu onun Türkiye'deki çalışmalarını yansıtmaları açısından da son derece önemlidir.

Schmidt, Türk maarifinin modern eğitim terakkisinin başlangıcında olduğunu ve başkentten uzaklaştıkça geri kalmışlığın daha da arttığını ifade etmektedir. Bu ifade o dönemin eğitim kurumlarının özetlendiği acı gerçektir.

Schmidt raporunda sözünü etmese de anılarında Osmanlı maarifinin çok geri oluşunda 1908'den beri Türk milletinin nerdeyse aralıksız savaş içinde olduğu hakikatının gözden uzak tutulmaması gerektiğini ifade etmektedir. Savaşların eğitime vurduğu darbelerinden birisinin de okul binalarının yaralı askerlerin tedavileri için zaman zaman hastahane

olarak kullanıldıklarını ifade eden Schmidt Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey'i icraatları nedeniyle övmektedir.

Onca olumsuz şartlara rağmen Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey'in ilk ve orta öğretim kurumları için çıkartmış olduğu eğitim yasası, öğretmenlerin durumlarının düzeltilmesi, ders planlarının hazırlanması, ders kitaplarının, araç ve gereçlerinin temin edilmesi hususunda çok başarılı olduğunu vurgulamaktadır.³⁴

Schmidt raporunda ifade ettiği gibi anılarında da okul binalarının yarısının öğrenim için uygun olmadıklarını belirtmektedir. Okul binalarından bahsederken bir çoğunda spor ve oyun için salon veya bahçe olmadığına da dikkatleri çekmiştir. Ders kitapları ve ders araç ve gereçleri okullarda genellikle ya hiç yok ya da kırık dökük kullanılmaz bir halde olduğunu özellikle belirtmiştir. Öğretmenlerin çoğunun öğretmenlik tahsili almamış kişiler olduklarını vurgularken öğretmen okullarının sayılarının artırılması gerektiğini belirtmektedir.

Schmidt diğer derslerde olduğu gibi Ziraat ve Sıhhiye Bilgisi derslerinin de sadece ezberlendiğinden yakınmaktadır. Raporunda yöntem konusuna önemine uygun bir şekilde yer veren Schmidt bu konuda öğretmenlerde çok büyük eksiklik olduğunu vurgulamıştır.

Schmidt taşradaki gezisinde medreseleri, yabancı okulları ve gayri müslim okullarını ziyaret etmemiştir. En azından raporunda bu okullara hiç yer vermemiştir. Muhtemelen Eskişehir'de bulunan Alman okulunu ziyaret etmiştir. Raporunda bu okulun sıralarından bahsetmektedir. Türk devlet okullarında verilen Almanca dersine de hiç temas etmemiştir. Halbuki ilerleyen dönemde Almanca derslerinin Türkiye'de zorunlu hale getirilmesi için çok çaba sarfedecektir. Schmidt ana okullarına da raporunda hiç yer vermemiştir.

Schmidt ziyaret ettiği okullar ve öğretmenler hakkında raporunda çok kere olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Fakat gördüğü olumlu çalışmalara da raporunda yer vermiştir. Schmidt raporunda

³⁴ Franz Schmidt (1928): Vier Jahre als türkischer Schulreformer. *Aus deutscher Bildungsarbeit im Auslande*. Ed. Franz Schmidt ve Otto Boelitz, 2. Cilt, Verlag von Julius Beltz, Langensalza, 1928, s. 34-74. S. 38.

çalışmalarını çok takdir ettiği Bilecik Erkek Okulu muallimi Bayram Fehmi Efendi'den ismen söz etmiştir.

Schmidt'in tespitlerinden birisi de kız okullarının her yerde temiz olmasıdır. Ayrıca ziyaret ettiği okullarda öğretmenlere ve idarecilere gördüğü eksiklikleri anlatarak ne yapmaları gerektiği konusunda da tavsiyelerde bulunmuştur. Aynı şekilde raporunun son kısmında önerilerine yer vermiştir. Schmidt'in önerilerinin hangi oranda dikkate alındığı ve uygulamaya konulduğunu tespit edebilmek için Maarif Nezareti ve adı geçen okullara dair daha geniş çapta araştırmaların yapılması gerekmektedir. Eldeki kısıtlı verilere dayanarak öğretmen okullarının üzerinde durulması ve müfettişlerinin sayılarının artırılması hususunda Schmidt'in katkısının olduğunu söylemek mümkündür.

Almanların Franz Schmidt'in idaresinde Türkiye'de yürüttükleri eğitim çalışmaları savaşın sona ermesiyle durmak zorunda kalmıştır. Mondros Müterakesi'nde şart koşulduğu için Almanlar Türkiye'yi terketmek zorunda kalınca başlamış veya planlanmış olan bir dizi eğitim projesi hayata geçirilemediği gibi Alman Lisesi ve diğer bazı Alman kurumları da kapatılmışlardır. İki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlayınca Almanların Türkiye'de ki eğitim çalışmaları da tekrar hız kazanmaya başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul Alman Lisesi tekrar açılmıştır. Bu dönemde çok sayıda Alman öğretmen, uzman Türkiye'de görevlendirilmiştir. Ankara'da 1933 yılında öğretime başlayan Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kadrosunun neredeyse tamamı, öğretim üyelerinden kütüphane memurlarına, beden eğitimi öğretmenine, matbaa çalışanlarına varıncaya dek tamamı Almanlardan oluşmuştur. Ankara'da 1935 yılında kurulmuş olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin yanında Hukuk, Siyasal Bilgiler ve Tıp Fakültelerinde çok sayıda Alman bilim insanı görev almışlardır. 1933 yılında gerçekleştirilen Atatürk Üniversite reformunu müteakip İstanbul Üniveristes'i'nde çok sayıda çoğunluğu Yahudi kökenli Alman bilim insanları görevlendirilmişlerdir. İstanbul ve Ankara'daki yüksek okullarda görevlendirilen çok sayıdaki Alman bilim insanlarının çalışmaları Türk eğitim tarihi açısından çok önemlidir.

Alman bilim adamlarının, eğitimcilerin ve Alman okullarının Türkiye'de bilgi transferine ve toplumsal değişime nasıl ve ne derece etki yaptıklarını tespit edebilmek için çok sayıda araştırmaya ihtiyaç

olduğu kesindir. Mikro düzeyde yapılacak araştırmalar bir araya getirildikten sonra sağlıklı genellemeler yapmak mümkün olacaktır. Franz Schmidt'in Türkiye'deki eğitim alanındaki icraatları ayrı ayrı incelenmelidir. Bu raporun sayesinde Franz Schmidt'in Osmanlı Maarifi'ne yapmış olduğu katkılar çok daha kolay anlaşılacaktır. Bu çalışmanın ana gayesi Almanların Türk eğitimine yapmış oldukları etki ve katkının incelenmesini teşvik etmekten ibarettir. Uzunca bir süre çok sayıda Alman öğretmen, uzman ve bilim adamının Türkiye'de görev yapmış olması, eğitim tarihi araştırmalarında onlara gerekli yerin verilmesini zaruri kılmaktadır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde

R 901/39523

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes

Personal Akte Franz Schmidt, Dosya No: P 1/1344.

Kitap ve Makaleler

Aydın, Asuman ve Öntüğ, Murat, *Osmanlı Dönemi Kütahya'daki Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl)*, Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, sayı 2, (2019), s. 13-41

Bozkurt, Tolga, *Konya'nın Eğitim Yapısı*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. Konya, 2018.

Demiryürek, Halim, *II. Meşrutiyet Döneminde Bilecik*, Sakarya Üniversitesi. Basılmamış Doktora tezi, Sakarya, 2011.

Dinçer, Fatma, *Kazım Nami Duru Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

Ergin, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul, 1977,

İnal, Nail, "İzmit İdadisinden Gazi Lisesine. Kocaeli Dökümantasyon Merkezi'nden Haberler", *Aralık*, Sayı 31 ve 32, (1999).

Kaçmaz, Ekrem, *Kütahya Lisesi ve Tarihi Gelişimi*, Selçuk Üniversitesi, Basılmamış yüksek lisan tezi. Konya, 2010.

Karşıyaka, Hakan, "Söğüt Hamidiye İdadisi". *Vakanüvis*, Yıl 4, 2019. S. 21-38.

Kaya, Şennur, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, 1. Cilt metin. İstanbul Teknik Üniversitesi. Basılmamış Doktora tezi. 2008.

Keskin, Cengiz ve Subaşı, Turgut, “İzmit Sancağı ve Kazalarındaki Müslüman Okulları (1898-1903)”, *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E – Dergisi*, cilt 6, sayı 2, (2019), s. 33-47.

Koçer, Hasan Ali, *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

Koylu, Zafer ve Birgün, Melis, *Eski bir Şehrin Hikayesi 1923-1938*, Eskişehir Ticaret Odası Yayınları. Eskişehir, 2015.

Sarıçelik, Kerim, *Osmanlı Devri Konya’sında Modern Eğitim-Öğretim (1869-1919)*, Selçuk Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2009.

Sarıçelik, Kerim, “Aziziye Mektebi. Osmanlı Döneminde Açılan Bir İlköğretim Kurumu”, *Konya Ansiklopedisi*, Ed. Mehmet Bierkul ve Mehmet Ali Orak, 2011-2015.

Sarıçelik, Kerim, “Darülmualimat, Kız Öğretmen Okulu”, *Konya Ansiklopedisi*, Ed. Mehmet Bierkul ve Mehmet Ali Orak, 2011-2015.

Schmidt, Franz, “Vier Jahre als türkischer Schulreformer”, *Aus deutscher Bildungsarbeit im Auslande*, Ed. Franz Schmidt ve Otto Boelitz, 2. Cilt, Verlag von Julius Beltz, Langensalza, 1928, s. 34-74.

Extended Abstract

With the Ottoman Empire's participation in the alliance states in the First World War, German activities in Turkey spread rapidly to all areas of life. The relations of the Germans with Turkey before the war were mostly in the military and economic fields. With the alliance in the First World War, the activities of the Germans in Turkey progressed in many fields, from military and economic fields to education and agriculture.

When the Ottoman Empire failed repeatedly in wars, the reform of the army came to the fore. European converts were used to reform the army, and experts were brought from Europe. In addition, sending Turkish students to Europe has become widespread. In the beginning, European experts were assigned to the Ottoman army to reform the army, and over time, civil institutions applied to European experts from time to time.

Germany, which succeeded in bringing the Ottoman Empire into the First World War, succeeded in placing thousands of soldiers and civilians in various levels of the army and bureaucracy in Turkey in a short time. During the war, German experts worked in the lower strata of the Ottoman Empire, starting from being a consultant, under many supervisions. During this period, German activities in the field of education showed a great increase. The increase in German activities in the field of education started with the appointment of Franz Schmidt as a consultant in the Ottoman Ministry of Education.

Franz Schmidt returned to Germany after teaching at the German school in Bucharest. After working as a high school teacher for a while, he was appointed to the Ministry of Foreign Affairs. His task here was the coordination of German schools abroad.

Franz Schmidt was appointed as a consultant in the Ottoman Ministry of Education. Schmidt's duty is to reform the Ottoman education. Franz Schmidt's memoirs provide detailed information about his work in the Ottoman Empire. As it is understood from the memoirs, it was not at the request of Ahmet Şükrü Bey that Franz Schmidt was appointed as a consultant at the Ministry of Education Nazerati.

Schmidt, who did not take any duty from Ahmet Şükrü Bey when he started to work, aimed to get to know Ottoman educational institutions and organizations as his first job. He visited schools, courses and other educational institutions in Istanbul first, and then some educational institutions in Bilecik, Söğüt, Eskişehir, Kütahya and Konya, starting from Izmit. He visited some middle school, high school, teacher's school and sultanis in these provinces. Schmidt took classes in these schools. In some schools where there is no course, he took the exams. Schmidt, who met with teachers and students in these schools, noted many issues from the content of the lessons to their methods, from textbooks to teachers and whether school buildings are suitable for education. He also met with the education directors and other notables of the provinces he visited. He presented his impressions, which he had visited during this trip, in a report to the Minister of Education. On the other hand, Schmidt sent this report to the German Foreign Ministry. The report in the German Federal Archive (Bundesarchiv Berlin) is the main source of this study. This report, which will be used for the first time in this study, contains important information about the provincial schools of the period. Some of these schools still exist today. Even the names of some schools are unknown. It is hoped that this report will undoubtedly shed light on the contributions of foreign experts to Turkish education.

Zusammenfassung

Nachdem Osmanisches Reich sich auf die Seite der Mittelmächte schloss, verbreiteten sich die deutschen Tätigkeiten in der Türkei in allen Bereichen des Lebens. Die Deutsch-Türkischen Beziehungen beschränkten sich vor dem Ersten Weltkrieg vorwiegend auf der militärischen und wirtschaftlichen Ebene. Mit dem Waffenbündnis in der Ersten Weltkrieg entwickelte sich die deutsche Arbeit in der Türkei außer militärischen und wirtschaftlichen Bereichen von der Erziehung bis zum Landwirtschaft.

Die Mißerfolge der Osmanischen Armee brachte die Verbesserung der Armee in die Tagesordnung. Osmanisches Reich beschäftigte Europäer, die zum Islam konvertiert waren. Mit der Zeit wurden auch europäische Fachleute beauftragt. Daneben wurden auch türkische Studenten nach Europa entsandt. Am Anfang wurden nur militärische

Berater für osmanische Armee beauftragt. Mit der Zeit haben auch zivile Institutionen europäische Berater bestellt.

Deutschland gelang das Osmanische Reich das Waffenbündnis auf der Seite der Mittelmächte zu gewinnen. Mit dem Waffenbündnis gelang Deutschland die Anstellung der tausenden Deutschen in die türkische Armee und Bürokratie. Während des Weltkrieges waren deutsche Fachleute als Berater des Ministers bis untere Ebene der türkischen Bürokratie tätig. In dieser Zeit vermehrten die deutschen Arbeiten im Bereich der Erziehung. Die deutsche Bildungsarbeit wurde mit der Anstellung von Franz Schmidt als Berater des türkischen Bildungsministers intensiviert.

Franz Schmidt war nach seiner Tätigkeit als Direktor der deutschen Schule in Bukarest zuerst an einem Gymnasium in Berlin angestellt. Danach wurde er beim Auswärtigen Amt für die Koordination der deutschen Auslandsschulen beauftragt.

Franz Schmidt wurde als Berater des Bildungsministers des Osmanischen Reiches beauftragt. Seine Aufgabe war die Modernisierung der türkischen Bildung. Die Erinnerungen von Schmidt geben umfangreiche Kenntnisse über seine Arbeiten im Osmanischen Reich. Aus seinen Erinnerungen geht es hervor, dass die Anstellung von Franz Schmidt nicht auf Wunsch des Bildungsministers erfolgte.

Im ersten Arbeitstag bekam Franz Schmidt keine Aufgabe vom osmanischen Bildungsministers. Als erste Arbeit wollte pädagogische Institutionen kennenlernen. Er besuchte zuerst die Schulen in Istanbul, dann die Schulen in den Provinzen (Izmit, Bilecik, Sögüt, Eskisehir, Kütahya und Konya), Kursus und andere pädagogische Institutionen. Er besuchte in diesen Städten die Grundschulen, Mittelschulen, Gymnasien und Lehrerschulen. Er nahm in allen besuchten Schulen entweder an den Unterricht oder Prüfung teil. In den besuchten Städten sprach er die Leiter der Bildungsträger an und verfasste seine Eindrücke über die Lehrbücher, Lehrinhalt, Lehrmethode, Lehrer und über die Schulgebäude in einem Bericht an den Bildungsminister. Schmidt sandte sein Bericht über den Bildungsstand der Schulen in den Provinzen auch an das deutsche Auswärtiges Amt. Der Bericht befindet sich im Bundesarchiv Berlin und bildet die Hauptquelle der vorliegenden Arbeit. Der Bericht wurde erstmals in der vorliegenden Arbeit zur

Forschung verwendet und beinhaltet wichtige Erkenntnisse über die osmanischen Schulen in den Provinzen. Ein Teil der Schulen existieren auch in unserer Zeit. Manche Schulen sind zur Vergessenheit geraten. Der Bericht wird zur Erforschung der Einflüsse von ausländischen Beratern auf die türkische Bildung einen wichtigen Beitrag leisten.

Schlüsselbegriffe:

Fremde Fachleute, Deutsche Pädagoge, Schulen in der Provinz, Izmit, Kütahya, Bilecik, Eskisehir, Sögüt, Konya, Franz Schmidt, Ahmet Sükrü.